

демічних мовних словниках). Отже, слово стає не тільки матеріальним доказом реальності конкретних подій, а інструментом достовірної лінгвістичної експертизи в широкому значенні.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел.—К.; Ірпінь:ВТФ «Перун», 2003. — 1440 с.
2. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка; [в 4-х томах] / Владимир Иванович Даль. — М.:Рус. яз., 1981–1982. — Т.1-4.
3. Толковый словарь русского языка; [в 4-х томах] / под ред. Д.Н.Ушакова. — М.: Сов. энциклопедия; ОГИЗ, 1935.
4. Русско-турецкий словарь /12 тыс. слов. — М.: Рус. яз., 1998. — 506 с.
5. Словар української мови /уклад. Б.Грінченко; [у 4-х томах]. — К.: Видавництво «Довіра» — УНВЦ «Рідна мова», 1997.

УДК 378.147: 371. 398

Копил Г. О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри німецької мови
факультету міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ІНТЕРКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ЛІНГВОПЕДАГОГІКИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

***Анотація.** У статті розглянуті деякі аспекти наукових досліджень західних педагогів-лінгвістів щодо поняття інтеркультурологічного розуміння, а саме: про необхідність чи ігнорування врахування інтеркультурологічного підґрунтя в роботі з іншомовною інформацією, а також у міжкультурному спілкуванні.*

***Ключові слова:** інтеркультурологічне розуміння, культурні контексти, культурний детермінізм, орієнталізм, дидактика іноземної мови.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются некоторые аспекты научных исследований западными педагогами-лингвистами понятия интеркультурологического понимания, а именно: о необходимости или игнорировании учета интеркультурологического контекста в работе с иноязычной информацией, а также в процессе межкультурного общения.*

Ключевые слова: *интеркультурологическое понимание, культурные контексты, культурный детерминизм, ориентализм, дидактика иностранного языка.*

Abstract. *The author analyses the aspects of Western linguists' research concerning intercultural understanding, necessity or ignorance or considering intercultural background in the work with foreign information and in the process of intercultural communication.*

Keywords: *intercultural understanding, cultural contexts, cultural determinism, Orientalism, foreign language didactics.*

Мова — це не лише засіб спілкування, мова — це ще й культурний код певного мовного середовища, етносу. Коли спілкуються іншомовні комуніканти різних етносів однією з їхніх мов, це означає, що контактують не лише дві мови, але й два менталітети, тобто культури. Для одного з комунікантів опанована іноземна мова має бути, з одного боку, зрозумілою для співрозмовника (носія цієї мови), а, з іншого боку, він повинен сам розуміти оригінальну мову, враховуючи можливі діалектні та лінгвокультурні, інтеркультурологічні аспекти. Порозуміння досягається у цьому випадку за умов інтеркультурологічного розуміння (ІР). Цей напрям досить ґрунтовно досліджують зарубіжні науковці (К. Matoba, А. Moosmüller, Н. Pfetsch, Е. Rogers, G. Schmale, А. Thomas, F. Trompenaars, R. Brislin, Е. Hall, G. Hofstede, Е. Keller, M. Zaninelli, W. Baat, J. Bolten, L. Bredella, V. Fischer, T. Göller, Н. Heringer, В. Müller, U. Steinmüller та багато інших). Приміром, Томас Геллерта Роджер Селлу своїх дослідженнях виходять з того, що ІР полягає в усвідомленні сенсу сказаного чужою мовою і що при цьому відбувається порівняння контекстів сказаного з аналогічним у своїй мові.

Багато вчених наголошують на тому, що для розуміння іншомовної інформації під час перекладу та інтерпретації варто враховувати культурологічне підґрунтя, оскільки люди розуміють речі в межах свого особистого, соціального, локального, історичного, медіального та культурного досвіду. Розуміння як зовнішнє, так і внутрішнє — це завжди подолання якихось відповідних меж та зв'язок певних контекстів. Більшість дослідників розрізняють інтракультурне та інтеркультурологічне розуміння, оскільки при інтеркультурологічному розумінні різниця між контекстами є глибшою, виявляючи продукування контексту з урахуванням чужої культури. Учені також зазначають, що коли ми хочемо зрозуміти тексти, закони, твори мистецтва, звичаї та вчинки, відповідно набуває значення сенс. Цей сенс не є очевидним, його не можна розпізнати відразу, він приховується за сло-

вами — у виразах та словосполученнях. Ми не можемо безпосередньо розпізнати, що саме криється за тими чи тими виразами, які думки та почуття маються на увазі. Ми мусимо це розуміти, виявляти, пізнавати з міміки, жестикуляції і, передусім, з мови співрозмовника [1, с. 2].

А. Шютц стверджує, що до ІР також належить не тільки те, що ми реконструюємо саме розуміння мовців, а й те, що підлягає нашій критиці. У розумінні треба розрізняти сенси — суб'єктивний та об'єктивний. Науковець говорить про суб'єктивний сенс, коли йдеться про дії, які мовець пов'язує зі своєю діяльністю. Про суб'єктивне в діях можна говорити тоді, коли ми маємо на увазі такий смисловий зв'язок, у якому переживання мовця, про які свідчить подія, є не тільки констатацією фактів, а й охопленням сфери суб'єктивних переживань та суджень у теперішньому або минулому часі [9]. У реальному житті ми можемо лише наближатися до суб'єктивного сенсу, який поєднують автори у своїй роботі своїми діями та висловлюваннями. Існує думка, що безпосередньо розуміння сенсу не існує, це об'єктивне явище, тому воно залежить від системи знаків та символів. Треба нагадати, що інтеркультурологічні дії та висловлювання мають не тільки суб'єктивне тлумачення, а й об'єктивне. Суб'єктивне тлумачення базується на системі знань, переконань та поглядів слухача. Об'єктивне тлумачення — це не що інше, як упорядкування переживань однієї особи, яка повідомляє, у взаємозв'язку з досвідом тих, кому повідомляють [9].

Окрім того, відмінність об'єктивного та суб'єктивного перегукується з такими поняттями, як внутрішня та зовнішня позиція. Розуміння чужого можливе лише тоді, коли ми зайmemo внутрішню позицію і вмітимемо визначати, що означають речі в продуктивному контексті. Саме вивчення іноземної мови вже ілюструє, що ми перебуваємо в такій системі, як наша рідна мова, представляємо її та можемо вступити в нову систему, тобто іноземну мову, яку ми вивчаємо. Хто вивчає іноземну мову, мусить бути здатним поводитися за правилами та конвенціями цієї мови. Хто розуміє іноземну мову як відхилення від рідної, ніколи не зможе по-справжньому оволодіти іноземною мовою. Якщо ми розуміємо завдяки мові судження інших, ми мусимо визнати, що вони можуть бути також помилковими, як і в нашій рідній мові.

Різниця між тим, як інші бачать, сприймають світ, і тим, що ми вважаємо дійсним, правдивим, здається спочатку проблематичним явищем, оскільки ця різниця може легко привести до етноцентричної точки зору. Це питання сенсу, який не є очевид-

ним. Він стає відчутним лише тоді, коли матеріалізується. Усвідомлення сенсу передбачає розуміння багатогранної системи символів — від жестикуляції, мови тіла до проявів мистецтва — танці, музика, образотворче мистецтво тощо. Для дослідників лінгводидактики, звичайно, найважливішою системою символів є мова. Тож усе почуте і побачене (вербальне, невербальне) має бути матеріалізованим (переклад, пояснення) у першу чергу мовними засобами [4].

Кожний мовний знак, тобто слово (лексична одиниця), має, з одного боку, матеріальне вираження (звуки, літери), і ментальне, тобто смислове вираження. Тому завдання перекладача полягає не тільки у знанні слів як засобу матеріального вираження, а й особливо як ментального, тобто смислового, з якого витікає інтерпретаційний аспект слів та виразів. Ці знання становлять основу інтеркультурологічної компетенції. Переклад та інтерпретація тексту відбувається завжди у відповідних межах (умовах, часі, місці тощо). Тож сама система символів є не тільки інструмент, завдяки якому ми виражаємо наші думки та почуття, а також і інструмент для їх утворення.

Щоб краще зрозуміти поняття «інтеркультурологічне розуміння», треба розглянути критику щодо цього. Постколоніальні та постмодерні критики цього явища ставлять під сумнів доцільність реконструювання чужого контексту. Чуже сприймається людьми через їх категорії та інтереси. Відповідно до цього існують педагогічні та політичні дискурси, які наголошують на толерантності та відкритості до чужого, що природно передбачає розуміння. Отже, існує розбіжність між політичним та педагогічним дискурсом, причому йдеться про те, до якої міри існує готовність до інтеркультурологічного розуміння.

До основоположного аспекту інтеркультурологічного розуміння належить той факт, що ми здатні розуміти, усвідомлювати чужу культуру з її проявами. Проте існує науковий напрям «Культурний детермінізм», прихильники якого не згодні із цим. Однією з найвідоміших праць культурного детермінізму є «Орієнталізм» Едварда Зайда. У цій праці Зайд висловлює тезу, що західні науки, які займаються східними науками, не розуміють ці культури з їх особливостями, а пристосовують особисті категорії та інтереси до своїх доміантних уявлень. Як стверджує автор, орієнталізм є західним стилем реструктуризації. У цьому випадку можна сказати, що заради нашої чи завдяки нашій культури ми нехтуємо іншою культурою. Тому Зайд каже, що навіть самі тво-

рчі люди — письменники Флобер, Нерваль, Скотт — були обмежені у вільному висловлюванні про схід [8].

Отже, через нашу упередженість ми можемо неадекватно сприймати текст, а значить і культуру. Культурний детермінізм викликає такі питання: чи має Зайд на увазі, що ми завжди можемо говорити тільки від імені нашої культури та чи може він сам як представник культурного детермінізму претендувати на правильне трактування сходу. Коли увагу Зайда звернули на те, що згідно з його підходом він начебто представляє інтереси арабів та ісламу, він заперечив, що просто правильно зображує орієнталізм [8]. Водночас він опиняється в певному суперечливому становищі. Він претендує на те, що заперечує у своїй праці. Той, хто формулює, що ми визначені культурно, має сам себе виключити, інакше його висловлювання саме по собі вже представляє інтереси його власної культури.

У своїй праці Зайд узагальнює культурний детермінізм: «Я б не створював цю працю, коли б не вважав, що може бути не корумпована наука, чи, принаймні, не сліпа до людської реальності...» [8]. Уже саме по собі слово «орієнталізм» припускає те, що орієнталісти могли би по-іншому діяти і культурний детермінізм має не останнє слово. Теза інтеркультурного детермінізму становить деяку небезпеку для інтеркультурного розуміння. Більшість лінгводидактиків схиляється до залежності визначення речей від продукування контексту.

Цікаву точку зору висловив Ханс Хунфельд. Він узяв на озброєння культурний детермінізм у межах дидактики іноземної мови і взагалі наважився висловитися проти спроби розуміння іноземців: «Не розуміти іноземця, який завжди знаходиться в небезпеці, виражати все своїми поняттями зі своєї позиції, а свідомо визнавати його відмінності, виражені не тільки у мові. Це могло б позитивно слугувати співіснуванню багатонаціональної Європи» [5]. Хунфельд наголошує також на безмежній прірві між іноземцями й визначає, що порозуміння між іноземцями завжди було нелегкою справою. У сенсі культурного детермінізму розуміння є для нього формою насилля. Тож нам варто визнавати інших саме завдяки тому, що ми відмовляємося від розуміння. Але Геррі Луїз Гейтс рішуче відхиляє ту думку, що розуміння є як неможливим, так і небажаним. Автор стверджує: «Немає терпіння без поваги і не існує поваги без знання» [3].

Перебільшення радикальних відмінностей іноземців, яких не можна зрозуміти, ніяк не сприяє їх визнанню, а, навпаки, заперечує нашу спільність. Тому Максим Хонг критикує твердження

Кінгстона, мовляв, ми не можемо зрозуміти інших, якщо сказати, що ми таємничі, екзотичні, заперечує нашу людську спільність. Тому це може свідчити про те, «наскільки ми відрізняємось від звичайної людини, що ми, буцімто, за своєю природою є непізнаними. Ці стереотипи агресивно захищають невігластво...» [6]. Якщо це дійсно так, тоді нам взагалі варто припинити вивчення інших культур і вивчати лише самих себе. Дослідник застерігає: «Якщо йти цим шляхом, то не можна отримати справжню освіту. Весь досвід освіти ґрунтується на визнанні того, що культура є комунікативною, це її природа. В іншому випадку — як можна навчитись?»[3]. Культурний детермінізм веде в оману, якщо думати, що ми принципово не можемо розуміти інших, проте він звертає увагу на поняття «інтеркультурологічне розуміння» як наукову проблему.

З огляду на це можна стверджувати, що чуже, яке для нас є новим, ми вміщуємо в схеми особистих уявлень та понять. Марта Нуссбаум називає цей процес «описовий шовінізм» [7]. Це відбувається, коли ми намагаємося бачити чуже у власному контексті. Наслідком може бути те, що араби можуть здаватися «нераціональними», «підступними», а жителі Західної Європи — «раціональними» та «щирими». Оскільки небезпека такого шовінізму існує постійно, дуже важливим є для інтеркультурологічного розуміння між іншомовним та своїм контекстом вирізняти власні. Як культурні, так і лінгвістичні детерміністи стверджують, що ми не здатні до такого вирізнення, тому що завжди особисте домінує над чужим.

Розглянуті наукові аспекти щодо інтеркультурологічного розуміння свідчать про те, що вказана проблема цікавить науковців уже декілька десятиліть, викликає жваві дискусії, які базуються на різних точках зору, і залишається актуальною до сьогоднішнього дня, оскільки в міжкультурному спілкуванні саме від інтеркультурологічного розуміння залежить успіх співробітництва міжнародних ділових партнерів — від перемов до укладання угод та спільних проєктів.

Література

1. Bredella L. Richard Rorty. On Philosophy, Literature, and Hermeneutics // Herbert Grabes. — Hrsg: Literature and Philosoph, REAL. — vol. 13. — 1997. — 270 p.

2. Fink R.M. Verstehen oder Erklären? Zur Theorie und Geschichte der hermeneutischen Wissenschaften. — Stuttgart, 1989. — 128 p.

3. Gates H. L. Loose canons. Notes on the cultural wars. New York: Oxford University Press, 1992. — 478 p.
4. Gill G., Göller T. Power! Clayborne Carson. — München, 2000. — 360 S.
5. Hunfeld H. The orieder Gefühle. — Hamburg: VSA, 1993. — 320 p.
6. Kingston M.H. Cultural mis-readings by American reviewers. — 1982. — 120 S.
7. Nussbaum M. C. Cultivating humanity. A classical defense of reform in liberal education. — Cambridge: Harvard University Press, 1998. — 136 p.
8. Said E. W. Orientalism reconsidered: Cultural critique, 1. — 1987. — 326 p.
9. Schütz A. Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt: Eine Einleitung in die verstehende Soziologie. — Frankfurt: Suhrkamp, 1974. — 270 p.

УДК 811.161.2:37.015.3

Кравчук О. М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

ЧИТАННЯ, СПРИЙМАННЯ, РОЗУМІННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНІ СКЛАДНИКИ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

***Анотація.** У статті розглянуті основні психологічні складники вдосконалення навичок лінгвістичного аналізу тексту в студентів філологічного факультету.*

***Ключові слова:** лінгвістичний аналіз тексту, читання, сприймання, розуміння.*

***Аннотация.** В статье исследуются главные психологические составляющие совершенствования навыков лингвистического анализа текста у студентов филологического факультета.*

***Ключевые слова:** лингвистический анализ текста, чтение, восприятие, понимание.*

***Abstract.** This article examines the main psychological components of developing the skills of the linguistic text analysis by the students of philological department.*

***Key words:** linguistic text analysis, reading, apprehension, understanding.*